

Гриценко А. А.

Член-кореспондент НАН України, професор, д.е.н.,
заступник директора ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

МУЛЬТИПЛІКАЦІЯ НЕДОВІРИ ЯК ЧИННИК ДЕСТРУКЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ СОЦІОЕКОНОМІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Соціально-економічною клітиною, з якої сформувались в історичному процесі, з одного боку, людина, з іншого — суспільство, розвинулись розподіл і усупільнення праці, ринок і держава, локалізація і глобалізація, є сумісно-розділена діяльність, невід'ємною складовою якої є довіра. Без довіри взагалі неможлива будь-яка спільна діяльність і існування суспільства. В процесі історичного розвитку довіра перетворилась в основоположний інститут, який входить до всіх складових інституційної системи суспільства і є з'єднуючою тканиною всіх елементів суспільного організму [1, с. 9—26]. Тому мультиплікація недовіри, яка зараз набуває загрозливих масштабів, може бути розцінена як чинник деструкції глобальної соціоекономічної реальності та підживлення інституційних основ суспільства. Такий розвиток подій є не випадковим і має свої об'єктивні підґрунтя.

Основоположним процесом сучасності, від якого залежать усі інші перетворення, є перехід від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої економіки. Ці дві системи господарювання базуються на принципово різних закономірностях функціонування [1, с.7]. Індустріально-ринкова економіка продукує переважно звичайні блага і послуги, базується на приватній власності, найманій праці та розподілі доходів за вартістю і капіталом. Головним продуктом і ресурсом інформаційно-мережевої економіки є інформація, яка може бути одночасно власністю всіх і кожного. Тому цій системі господарювання в якості пануючої форми об'єктивно притаманна всезагальна власність.

Поширення інформаційно-цифрових технологій, мережевих зв'язків приводить до суттєвих змін у зайнятості та формах включення людей у виробничий процес. Праця все більше набуває характеристик вільної, що проявляється у можливостях вибору: 1) працювати чи займатись іншою діяльністю; 2) сфер зайнятості; 3) форм і органі-

зації роботи. У свою чергу, це обумовлює необхідність існування безумовного базового доходу, який забезпечує задоволення усіх потреб громадянина на суспільно нормальному рівні, і рентно-преміального доходу, який утворюється на основі застосування ресурсних переваг особистості (власності на різні форми капіталу: фінансові ресурси, особливі здібності, освіту тощо). Людина тут сама виступає в якості «стратегічного ресурсу, носія найбільш потужного та затребуваного капіталу, мотивацій та інтересів» [2, с. 6].

Таким чином, у процесі трансформації індустріально-ринкової в інформаційно-мережеву систему господарювання відбувається зміна пануючих соціально-економічних форм, що проявляється у русі: 1) від приватної до всезагальної власності, 2) від найманої до вільної праці, 3) від розподілу доходів за вартістю і капіталом до рівнозабезпечуючого базового і рентно-преміального доходу.

Одночасне співіснування двох систем господарювання, які базуються на принципово різних закономірностях функціонування, невідворотно породжує і загострює економічні та соціальні суперечності, приводить до протистоянь, конфліктів і навіть війн, створює середовище глобальної нестабільності. До цього додаються дестабілізаційні впливи кліматичних змін, пандемії коронавірусної інфекції COVID-19, різноманітні шоки природного, соціального і технічного характеру.

Нестабільне середовище підриває довіру і поширює недовіру. Наприклад, пандемія COVID-19 породила і посилила недовіру до урядів, держав, міжнародних організацій, систем охорони здоров'я, лікарів і вчених, стала тригером правопорушень і появи їх нових форм. Знижується загальний рівень довіри в суспільстві, мультиплікується недовіра, відбувається деструкція соціоекономічної реальності, що посилює ризики, небезпеки і загрози втрати загального контролю над ситуацією. Усвідомлення цих обставин і пошук шляхів виходу із такої ситуації є імперативною вимогою сучасності. Або під тиском цих обставин основні суб'єкти знаходять способи обмеження своїх бажань, або світ занурюється у хаос з невизначеними перспективами виживання.

Загальним способом розв'язання таких суперечностей є компроміс як одна із форм сумісно-розділеної діяльності. Це стосується як глобальних проблем війни і миру, глобалізації і протекціонізму, територіальної цілісності і прав націй на самовизначення, так і локальних проблем забезпечення зайнятості, доходів, соціальної справедливості в конкретних економічних ситуаціях, гідного місця людини в суспільстві тощо.

Реалізація такого підходу передбачає: усвідомлення суті, змісту і форм сучасних трансформацій; виявлення диспропорцій, що

формується у результаті відсутності належних форм розв'язання суперечностей у соціально-економічній сфері, перш за все у відносинах власності, праці та розподілу доходів; визначення основних напрямів розвитку у кожній сфері, що відповідають загальним закономірностям трансформації соціально-економічних систем; виявлення основних суб'єктів трансформаційних процесів та їх об'єктивних інтересів; теоретичне моделювання соціально-економічних наслідків безкомпромісного зіткнення інтересів; знаходження варіантів забезпечення компромісних форм руху і розв'язання суперечностей, що лежать на траєкторії закономірного переходу до нової системи господарювання.

Список літератури

1. Доверие в институциональной архитектонике экономического пространства-времени: в 2-х т. / под ред. чл.-кор. НАН Украины А.А.Гриценко. Т. 1. Доверие в общественно-экономической системе. К.: Знання України. 2020. 550 с.
2. Колот А. М., Кравчук О. І. Людина і нова економіка: теоретико-методологічний аналіз взаємодії та доміант розвитку. Економічна теорія. 2015. № 1. С. 5—25.

УДК 331.101

Гришнова О. А.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства,
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м.Київ, Україна

ВЕКТОРИ ЗМІНИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ НОВОЇ СОЦІОЕКОНОМІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Неважко нині знайти переконливі свідчення драматичного впливу сучасної кризи на ринок праці. Якщо не рахувати медичну сферу і медиків, які опинилися майже буквально «на фронті» боротьби з коронавірусом, ринок праці став тим сегментом економіки, який змінився найбільше. Основними економічними наслідками кризи для ринку праці є вплив на пропозицію робочих